

А. С. Авдющенко,
асистент кафедри прикладної економіки, ДВНЗ "Національний гірничий університет"

ОБГРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТЕЙ МІЖ ПОКАЗНИКАМИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано взаємозв'язки та взаємозалежності, які склалися між показниками, які характеризують рівень економічного розвитку. За результатами аналізу запропоновано еталонні співвідношення між показниками операційної діяльності та показниками, які характеризують структуру капіталу підприємства. Представлену систему показників пропонується застосовувати для оптимального планування діяльності підприємства.

The interconnections and interdependence which exist between economic development indicators are analyzed. The reference correlations of operating activity indicators and capital structure indicators are proposed. It is suggested to use the proposed system of indicator for optimal planning of economic development of enterprise.

Ключові слова: економічний розвиток підприємства, система показників, операційна діяльність, структура капіталу, оптимальне планування.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ АБО ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Питання того, які саме показники діяльності найбільш повно характеризують рівень економічного розвитку підприємства, завжди було і є актуальною науковою і практичною задачею. Побудова взаємозв'язків та взаємозалежностей між показниками є складним завданням, оскільки більшість економічних показників, які характеризують діяльність підприємства, тісно пов'язані між собою і зміна значень одного призводить до зміни іншого. І тому побудова таких співвідношень обов'язково повинна враховувати напрями діяльності, за якими працює підприємство, фактор впливу на підприємство, а також закономірності, що існують між обраними показниками.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ, НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Аналіз досліджень та публікацій щодо побудови системи показників оцінки того чи іншого напрямку діяльності підприємства показав, що дану проблему вивчали у свої дослідженнях ряд науковців Костирко Л.А. [1], Донець Л.І. [2], Баранцева С.М. [2], Бринк І.Ю. [3], Савел'єва Н.А. [3], Галгаш Р.А. [4], Б. Фелпс [5] та інші.

Але, на нашу думку, у представлених роботах не досить значна увага приділялася тому, яким саме чином необхідно розмежувати показники, щоб вони надавали можливість оцінки економічного розвитку підприємства за окремими напрямками. Дана проблема вже розглядалася авторами у [6], там було приділено увагу обґрунтуванню систем показників, які характеризують операційну діяльність підприємства та структуру капіталу підприємства. Але у дані роботі не розглядався взає-

моз'язок між показниками, які формують дані системи. Тому дану статтю слід присвятити саме цій проблемі.

Метою даної статті є обґрунтування взаємозв'язків та взаємозалежностей, які існують між показниками, які характеризують рівень економічного розвитку підприємства, а також побудова еталонних співвідношень між показниками системи з метою того, щоб встановленні співвідношення відображали такий рівень економічного розвитку підприємства, який є для нього оптимальним.

Завданнями, які ставляться у дані статті, є наступні:

- аналіз показників, які характеризують операційну діяльність підприємства та структуру капіталу підприємства, а також побудова еталонних співвідношень між ними;

- визначення напрямів оптимізації діяльності підприємства на основі встановлених співвідношень між показниками за означеними напрямками.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Найбільше значення для кожного промислового підприємства має його операційна діяльність, оскільки від її ефективності залежить основна частка прибутку підприємства і майбутній розвиток підприємства. Тому оптимізація параметрів операційної діяльності є стратегічною метою для підприємства і складові операційної діяльності розглядаються нами як досить значущі. Критерієм співвідношення між показниками пропонується обрати темпи їхнього росту за період (рік або квартал).

Під час оптимізації управління операційною діяльністю, перш за все, розглядається ресурсна (затратна) складова, яка справляє безпосередній вплив на результативні показники діяльності, такі як дохід (виручка від реалізації) та прибуток підприємства. Ефективне використання наявних ресурсів веде до зростання резуль-

тативних показників, але саме по собі зростання результату ще не свідчить про зростання ефективності, оскільки поряд зі зростанням доходу (виручки) від реалізації повинна також розглядатися собівартість, яка повинна мати тенденцію до зниження. У [6] представлено стратегію оптимізації управління операційною діяльністю, яку, на наш погляд, слід розглядати за трьома напрямками оптимізації, а саме:

- за показниками ефективності використання основних фондів підприємства;
- за показниками ефективності використання трудових ресурсів;
- за показниками ефективності використання матеріальних ресурсів.

Кожний з представлених напрямів характеризується певним набором показників, які характеризують, наскільки ефективно використовуються наявні ресурси підприємства. Зміна абсолютних показників, які демонструють ефективність використання основних фондів, трудових ресурсів та матеріальних ресурсів підприємства, свідчить про зміни результативних показників діяльності і зміна одних показників повинна розглядатися виключно у співвідношенні зі зміною інших показників. Тому у результаті розгляду напрямів оптимізації управління операційною діяльністю нашою задачею є побудова співвідношень між показниками, які будуть свідчити про позитивну динаміку розвитку підприємства, у даному випадку нами буде розглядатися динаміка зміни темпів росту показників, оскільки найбільш демонстративним у даному випадку буде той факт, як зміна темпів росту одного показника повинна призводити до більшої чи меншої зміни іншого показника.

Для того, щоб побудувати такі співвідношення між абсолютними показниками ресурсної (затратної) складової та її похідної — результативної складової, слід розглянути відносні показники, які характеризують кожний напрям у рамках оптимізації. І вже на основі аналізу відносних показників стає можливою побудова необхідних співвідношень.

Якщо здійснити оцінку кожного вищепредставленого напрямку окремо, то можна отримати інформацію відносно того, наскільки є ефективною діяльність підприємства у заданому напрямку і відповідно розробляти заходи та планувати показники діяльності в його межах. Але для здійснення загальної оцінки економічного стану та планування діяльності підприємства на майбутні періоди необхідно мати уявлення про загальні тенденції зміни показників у їх взаємозв'язку та взаємозалежності. Зміни одного показника не можна розглядати відокремлено, не здійснюючи порівняння таких змін зі змінами показників, які нерозривно з ним пов'язані та відображають якісну сторону діяльності.

Перейдемо до послідовного розгляду напрямів оптимізації.

Показники ефективності використання основних фондів підприємства відображають рівень використання засобів, що забезпечуючи темпи розвитку і підвищення ефективності виробництва, відбувається інтенсифікації відтворення та краще використовуються діючі основних фондів і виробничих потужностей підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтриманню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншо-

го — дозволяють збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації та витрат на обслуговування виробництва і його управління, підвищувати фондовіддачу і прибутковість.

До показників, що характеризують ефективність використання основних фондів традиційно відносять фондовіддачу. Оскільки показник фондовіддачі показує, скільки гривень виручки від реалізації припадає на одиницю вартості основних фондів, то він має тенденцію до зростання, якщо темпи росту виручки від реалізації перевищують темпи росту вартості основних фондів:

$$T_{BP} > T_{OF},$$

де T_{BP} — темп росту виручки від реалізації; T_{OF} — темп росту середньорічної вартості основних фондів.

Необхідною умовою відновлення основних фондів у натуральному вигляді є їх відшкодування у вартісній формі, яке здійснюється через амортизацію. Рівень зносу основних фондів підприємства визначається шляхом обчислення коефіцієнта зносу основних фондів. Коефіцієнт зносу основних фондів підприємства повинен мати тенденцію до зменшення, тому що чим менш зношеними є основні фонди підприємства, тим краще на підприємстві відбувається процес їх відтворення. Тому, якщо розглянути співвідношення темпів зміни показників, які формують коефіцієнт зносу, то між ними буде встановлено наступне співвідношення:

$$T_{OF} > T_3,$$

де T_{OF} — темп зміни вартості основних фондів підприємства; T_3 — темп зміни суми зносу основних фондів.

Рентабельність основних фондів підприємства є відносним показником, який характеризує рівень ефективності використання цих фондів з точки зору того, яка частка отриманого підприємством прибутку припадає на одиницю вартості виробничих фондів підприємства. Рентабельність основних виробничих фондів за умов позитивного економічного розвитку підприємства повинна зростати, тому співвідношення між формуючими її показниками приймає вигляд:

$$T_{II} > T_{OF},$$

де T_{II} — темп зміни прибутку підприємства; T_{OF} — темп зміни вартості основних фондів підприємства.

Фондоозброєність показує вартість основних фондів, що припадає на одного працівника. Показник фондоозброєності повинен мати тенденцію до зростання, оскільки в такому випадку підвищується рівень механізації праці та технічне забезпечення процесу виробництва. Тому між темпами показників, які формують фондоозброєність, повинно зберігатися наступне співвідношення:

$$T_{OF} > T_{ЧП},$$

T_{OF} — темп зміни вартості основних фондів; $T_{ЧП}$ — темп зміни чисельності персоналу.

Вищезазначені співвідношення між темпами зміни показників, які використовуються для оцінки ефективності використання основних фондів підприємства, поєднуємо у загальну динамічну підсистему:

$$T_{II} > T_{BP} > T_{OF} > T_3 > T_{ЧП}.$$

Ефективність використання трудових ресурсів підприємства — підвищення ефективності виробництва можливе за умови найбільш раціонального використання всіх наявних ресурсів, в першу чергу — трудових. Тому показники, які демонструють ефективність використання трудових ресурсів, включено нами до одного з напрямів оптимізації управління операційною діяльністю підприємства.

Тому для досягнення оптимальних співвідношень між темпами зміни абсолютних значень показників ефективності використання трудових ресурсів потрібно постійно впроваджувати у виробництво досягнення сучасного науково-технічного прогресу вдосконалювати форми та методи використання трудових ресурсів, посилювати мотивацію кожного робітника у межах підвищення продуктивності праці.

Ефективність використання трудових ресурсів характеризується рядом якісних показників, які дозволяють встановити необхідне нам співвідношення між абсолютними показниками.

Продуктивність праці є узагальнюючим показником ефективності використання робочої сили, який безпосередньо показує, наскільки ефективно використовуються трудові ресурси, а, за необхідності, дозволяє також визначити трудомісткість продукції. Продуктивність праці показує, як співвідносяться вироблені матеріальні або нематеріальні блага з кількістю затраченої на це праці. Тобто зростання продуктивності праці означає збільшення обсягу вироблених благ без збільшення трудозатрат. Зростання продуктивності праці означає постійне вдосконалення людьми економічної діяльності, постійне знаходження можливості працювати краще, виробляти більше якісніших благ при тих самих або й менших затратах праці, тому продуктивність праці за умов економічного розвитку підприємства повинна зростати і між темпами росту показників, які її визначають, повинно зберігатися співвідношення:

$$T_{BP} > T_{ЧП},$$

де T_{BP} — темп зміни виручки від реалізації; $T_{ЧП}$ — темп зміни чисельності персоналу.

Не менш важливим показником для ефективності використання трудових ресурсів є рентабельність персоналу, оскільки дозволяє побачити, яка частина прибутку припадає на одного працівника підприємства. Оскільки персонал підприємства є ресурсним показником, то очевидно, що темпи його зміни повинні бути меншими ніж темпи зміни прибутку у додатному напрямку, тому:

$$T_{П} > T_{ЧП},$$

де $T_{П}$ — темпи зміни прибутку підприємства; $T_{ЧП}$ — темпи зміни чисельності працівників підприємства.

До оцінки ефективності використання трудових ресурсів слід додати капіталоозброєність персоналу, яка вказує на те, яка кількість капіталу (активів) підприємства припадає на одного працівника. Капітал підприємства повинен зростати більш швидкими темпами, оскільки це буде свідчити про розширення можливостей реінвестування та нарощування можливостей виробництва. Тому між темпами показників, які формують капіталоозброєність необхідно намагатися забезпечувати співвідношення:

$$T_K > T_{ЧП},$$

де T_K — темп росту капіталу (активів) підприємства; $T_{ЧП}$ — темп росту чисельності персоналу підприємства.

Також слід відзначити, що серед показників, які слугують для визначення показників ефективності використання трудових ресурсів, існують показники, які пов'язані між собою, а саме — прибуток та капітал (активи) підприємства. На підставі їхнього зіставлення визначається рентабельність капіталу (активів). Рентабельність активів підприємства, як і інші види рентабельності, повинна зростати, тому між темпами зміни показників необхідно зберігати співвідношення:

$$T_{П} > T_K,$$

де $T_{П}$ — темп зміни прибутку підприємства; T_K — темп зміни активів підприємства.

Із приведених співвідношень між показниками, які відображають ефективність використання трудових ресурсів підприємства, витікає таке узагальнююче співвідношення:

$$T_{П} > T_{BP} > T_K > T_{ЧП}$$

Ефективність використання матеріальних ресурсів — вид ефективності, що є надзвичайно важливим для оптимізації управління операційною діяльністю гірничо-збагачувальних підприємств, оскільки частка матеріалів у структурі собівартості продукції складає біля 80%. Оцінка вартості матеріальних ресурсів у процесі використання кількісно пов'язана з економічною категорією "затрати матеріальних ресурсів". Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів на практиці аналітичної роботи і в економічній літературі здійснюється за допомогою різних показників та їх систем. Найбільшого розповсюдження набули показники, в розрахунку яких використовується сума матеріальних витрат.

До показників ефективності використання відносяться матеріалів традиційно відносять: матеріаломісткість продукції, матеріаловіддачу, питому вагу матеріальних затрат у собівартості продукції.

Матеріаломісткість показує, якою є частка витрат матеріальних ресурсів на виготовлення одиниці продукції у загальних витратах. Показник матеріаломісткості повинен зменшуватись, оскільки зниження цього показника має велике значення — зумовлює скорочення витрат праці, упредметненої в зекономлених матеріальних ресурсах, і збільшення випуску продукції при тих же виробничих фондах, сприяє зниженню собівартості, підвищенню рентабельності. Тому між темпами зміни показників необхідно зберігати наступне співвідношення:

$$T_{CB} > T_{MB},$$

де, T_{CB} — темп зміни собівартості; T_{MB} — темп зміни матеріальних витрат.

Затратовіддача є показником, який показує частину виручки від реалізації, яка припадає на одиницю собівартості продукції. Таке співвідношення необхідно враховувати під час обчислення ефективності використання матеріальних ресурсів, оскільки продукція гірничих підприємств є матеріаломісткою і співвідношення всіх затрат з виручкою від реалізації теж характеризує ефективність використання ресурсів.

Очевидним є те, що показник затратовіддачі повинен зростати, тобто повинен зростати обсяг виручки у відношенні до собівартості продукції, тому між темпами зміни собівартості і виручки від реалізації встановиться бажане співвідношення:

$$T_{BP} > T_{CB},$$

де T_{BP} — темпи зміни виручки від реалізації; T_{CB} — темпи зміни собівартості продукції.

Рентабельність матеріальних витрат — показник, який визначає, яка частина отриманого підприємством чистого прибутку припадає на одиницю понесених матеріальних витрат.

Рентабельність матеріальних витрат поряд з іншими видами рентабельності повинна зростати, оскільки це буде свідчити про зростання ефективності через зростання отриманого прибутку у порівнянні з понесеними затратами:

$$T_{\Pi} > T_{MB}$$

де T_{Π} — темп зміни прибутку підприємства; T_{MB} — темп зміни обсягу матеріальних витрат.

Також представлені показники, які характеризують окремі сторони ефективності використання матеріальних ресурсів, містять показники, які можна зіставити між собою для виявлення ще одного показника ефективності, а саме — зіставивши величину прибутку підприємства з величиною виручки від реалізації. Такий показник має назву комерційної маржі (рентабельності діяльності):

$$P = \frac{\Pi}{BP}.$$

Звичайно, рентабельність діяльності підприємства повинна зростати, але з більш-менш постійним темпом, тобто рівень комерційної маржі повинен бути сталим, тому хоч між темпами зміни прибутку і виручки від реалізації встановиться таке співвідношення, що прибуток зростає швидше, але треба слідувати за тим, що прибуток і виручка зростають пропорційно:

$$T_{\Pi} > T_{BP},$$

де T_{Π} — темп зміни прибутку підприємства; T_{BP} — темп зміни виручки від реалізації.

На основі приведених співвідношень виникає загальна тенденція, яка характеризує ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства:

$$T_{\Pi} > T_{BP} > T_{CB} > T_{MB}.$$

Розглянуті напрями оптимізації управління операційною діяльністю у сукупності демонструють загальну тенденцію та ефективність здійснення операційної діяльності на підприємстві. Зрозуміло, що на основі оцінки окремих напрямів можна надати загальну оцінку та врахувати її при здійсненні оптимального планування подальшого розвитку підприємства.

На основі приведених співвідношень за напрямками оптимізації нами побудовано послідовність, яка характеризує ефективність використання основних засобів, трудових та матеріальних ресурсів підприємства і являє собою загальну тенденцію, до якої слід прагнути підприємству у своєму розвитку:

$$T_{\Pi} > T_{BP} > T_K > T_{OF} > T_3 > T_{CB} > T_{MB} > T_{CP}.$$

Співвідношення між окремими показниками, які характерні для представлених напрямів оптимізації, об-

ґрунтуються наступним чином:

$T_K > T_{OF}$ — капітал (активи) підприємства повинен зростати більш швидкими темпами у порівнянні з ОФ, оскільки якщо розглядати бажану структуру активів підприємства, то оборотна частина (ОА) повинна складати 80%, а необоротна 20%, тому приріст активів повинен відбуватися переважно за рахунок оборотних активів і загальний темп приросту активів повинен випереджувати темп приросту ОФ.

$T_{OF} > T_{CB}$ — оскільки показник, який відображає затратомісткість ОФ ($Z_m = \frac{CB}{OF}$), тобто яка частина

собівартості припадає на одиницю ОФ, повинен мати тенденцію до зменшення;

$T_3 > T_{CB} > T_{MB} > T_{CP}$ — таке співвідношення між темпами росту показників свідчить про те, що в структурі собівартості більшими темпами буде зростати амортизація основних засобів, а меншими будуть темпи збільшення матеріальних витрат та фонду оплати праці, отже, собівартість буде зростати за рахунок збільшення технічного оснащення процесів виробництва.

На основі виявлених тенденцій та взаємозалежностей між показниками операційної діяльності підприємства можна оцінювати тенденції, які склалися на підприємствах, та порівнювати їх з еталонною (ідеальною) послідовністю, яка свідчить про позитивний розвиток підприємства.

Наступним кроком після здійснення оцінки рівня управління операційною діяльністю та його близькості до еталонного рівня є планування оптимізації управління операційною діяльністю, так щоб досягалась максимальна економічна ефективність. А вже в залежності від того, яка ставиться мета оптимізації та на якому рівні здійснюється вплив, якщо в подальшому впливати на зміну показників, то необхідно обирати показник який повинен максимізуватися, якщо це на рівні:

— власників підприємства, то максимізується чистий прибуток підприємства;

— підприємства як виробничої та ринкової одиниці, то максимізувати необхідно обсяг реалізації, оскільки при підвищенні даного показника і заданому пропорційному зростанні темпів зміни інших показників, така максимізація посилить його ринкову позицію.

Як результат ефективного впливу на процес здійснення операційної діяльності підприємство отримає вигоду у вигляді зниження собівартості продукції та зростання рентабельності діяльності.

Перейдемо до розгляду наступного напрямку, який формує стратегію розвитку підприємства, а саме — напрямку оптимізації управління капіталом підприємства. На сьогодні відбувається зміщення пріоритетів в об'єктах та цільових установах системи управління капіталом підприємства. Нами пропонується розглянути складові, які впливають на ефективність управління капіталом підприємства і відповідно проаналізувати показники, які демонструють на скільки ефективно здійснюється управління у даному напрямку. Система показників, яка характеризує структуру капіталу підприємства, наведена у [6].

Оптимізація управління капіталом підприємства, на

наш погляд, повинна включати такі складові, як:

- складова цінності та зростання бізнесу;
- складова структури капіталу підприємства.

Відповідно кожна з цих складових характеризується набором показників, які показують якісну сторону оптимізації управління капіталом підприємства, а саме, чи є оптимальною структура основних складових капіталу підприємства.

Тому перейдемо до більш детального розгляду складових капіталу підприємства та показників, які з ними пов'язані.

Складова цінності і зростання бізнесу має важливе значення, оскільки від того, наскільки успішною є ринкова позиція підприємства прямо залежить його подальший економічний розвиток. Звичайно, що цінність бізнесу повинна постійно зростати та забезпечувати власникам підприємства відповідний рівень прибутковості. Для оцінки складової цінності та зростання бізнесу нами пропонується застосування показників рентабельності власного капіталу підприємства та рівня капіталізації.

Рентабельність власного капіталу підприємства оцінює, який обсяг прибутку приносить кожна одиниця власного капіталу підприємства. Очевидно, що підприємство у своєму розвитку прагне до максимізації рентабельності власного капіталу, тому темпи росту прибутку підприємства повинні випереджувати темпи росту власного капіталу:

$$T_{\Pi} > T_{BK},$$

де T_{Π} — темпи росту чистого прибутку підприємства; T_{BK} — темпи росту власного капіталу підприємства.

Якщо говорити про такий показник, як капіталізована вартість підприємства, то слід відзначити, що даний показник є важливим показником діяльності для акціонерних товариств, оскільки він характеризує ринкову позицію підприємства та містить в собі інформацію про ринкову вартість капіталу підприємства. Відповідно, чим вищим є рівень прибутковості, тим вищою є капіталізована вартість підприємства. За умови зростання капіталізованої вартості підприємства збільшується його інвестиційна привабливість, тому підприємство зацікавлене у зайнятті такої ринкової позиції, яка дозволяє йому мати високий рівень капіталізованої вартості, і підприємство буде знаходитися на максимально вигідних ринкових позиціях за умови, що темпи росту рівня капіталізованої вартості перевищуватимуть темпи росту інших результативних показників підприємства, в даному випадку темп росту чистого прибутку підприємства:

$$T_{КВП} > T_{\Pi},$$

де $T_{К}$ — темп росту капіталізованої вартості підприємства; T_{Π} — темп росту чистого прибутку підприємства.

Другою складовою, яка нами розглядається для забезпечення оптимізації управління капіталом підприємства є складова структури капіталу підприємства. В даному випадку слід знайти еталонне співвідношення темпами зміни окремих його складових, яке забезпечить оптимальне співвідношення. Існує велика кількість показників, які характеризують структуру капіталу підприємства. Нами були обрані показники, які, на наш

погляд, характеризують найбільш значні складові капіталу підприємства, та дають загальне уявлення про структуру, яка склалася та дозволять сформувати найкраще співвідношення між складовими у відповідності до темпів їх зміни.

Першим показником, який обрано нами, є мультиплікатор капіталу підприємства, він відображає співвідношення між сукупним капіталом (активами) підприємства та обсягом його власного капіталу, тобто дозволяє нам побачити, яку кількість капіталу забезпечує нам кожна вкладена одиниця власного капіталу:

$$M_{BK} = \frac{K}{BK},$$

де K — активи підприємства, тис. грн.; BK — власний капітал підприємства, тис. грн.

Показником, який є оберненим до показника мультиплікатора власного капіталу, є коефіцієнт автономії, він показує, яку частину становить доля власного капіталу у структурі сукупного капіталу підприємства.

Приймаючи до уваги представлені два взаємооберненні показники структури капіталу, відзначимо, що за умов нестійкого економічного середовища, доля власного капіталу на підприємствах України повинна складати близько 80%, тільки за такої умови вдається уникнути високих ризиків, які спричинені залученням позикового капіталу. Тому, хоча нормативно прийнято [7], що значення коефіцієнта автономії повинно перевищувати 0,5, за реальних економічних умов, що склалися в Україні, воно повинно бути вищим. Відповідно з цього можна зробити висновок, що темпи приросту обсягу власного капіталу підприємства повинні переважати над темпами росту сукупного капіталу підприємства:

$$T_{BK} > T_{K},$$

де T_{BK} — темп росту власного капіталу підприємства; T_{K} — темп росту сукупного капіталу підприємства.

Наступним показником, який характеризує структуру капіталу підприємства, є фінансовий важіль (коефіцієнт фінансування), який дозволяє оцінити, як співвідноситься власний капітал підприємства з обсягом позикового капіталу. Як вже зазначалося вище за умов нестійкого економічного середовища власний капітал підприємства повинен відігравати ключову роль у формуванні його активів і значно переважати у загальній структурі капіталу у порівнянні з позиковими коштами, тому між темпами росту позикових та власних коштів необхідно підтримувати співвідношення між темпами їх росту:

$$T_{BK} > T_{ПК},$$

де T_{BK} — темп росту власного капіталу підприємства; $T_{ПК}$ — темп росту позикового капіталу підприємства.

Не менш важливою характеристикою складових капіталу підприємства виступає обчислення коефіцієнта боргового навантаження, який показує, яка кількість позикових коштів (зобов'язань) підприємства припадає на кожен одиницю його сукупного капіталу. Звичайно, що на підприємстві, навіть за умови залучення додаткових коштів зовні, зацікавлені в тому, щоб кожна оди-

ниці таких коштів приносила якнайбільше зростання обсягу активів підприємства, тому між темпами росту обсягу позикових коштів та темпами росту активів підприємства бажаним є наступне співвідношення:

$$T_K > T_{ПК},$$

де T_K — темп росту капіталу підприємства; $T_{ПК}$ — темп росту позикового капіталу підприємства.

У продовження аналізу структури капіталу підприємства також слід зазначити, що позиковий капітал підприємства теж слід розглядати за його структурою, оскільки важливим є термін залучення позикових коштів підприємства. Відомо, що у відповідності до терміну залучення розрізняють:

- короткострокові зобов'язання;
- довготермінові зобов'язання.

І якщо порівнювати ці види зобов'язань підприємства, то слід зазначити, що довгострокові зобов'язання повинні приростати більш швидкими темпами, оскільки перевага короткострокових джерел у структурі позикових коштів є негативним фактором, що характеризує погіршення структури балансу й підвищення ризику втрати фінансової стабільності. Але, звичайно, через фінансову кризу на підприємствах України виникли значні складності з залученням довгострокових джерел фінансування. Еталонна тенденція темпів зміни довгострокових та короткострокових зобов'язань має виглядати так:

$$T_{ДЗ} > T_{КЗ},$$

де $T_{ДЗ}$ — темп росту довгострокових зобов'язань підприємства, $T_{КЗ}$ — темп росту короткострокових зобов'язань підприємства.

Таким чином, нами розглянуто ті показники, обчислюючи та аналізуючи які можна оцінити рівень управління капіталом підприємства, а також намітити напрямки оптимізації його управлінням.

Однак, для визначення загальної тенденції зміни структурних складових капіталу слід узагальнити представлені вище співвідношення темпів зміни показників та поєднати їх у єдиний динамічний ряд темпів зміни. Знаючи еталонну (ідеальну) тенденцію зміни темпів росту показників структури капіталу підприємства, ми можемо порівняти фактичну тенденцію, яка склалася на підприємстві у аналізованій період, та оцінити, наскільки відрізняється фактична ситуація від бажаної.

І якщо поєднати всі вищепредставлені співвідношення, то отримаємо еталонну тенденцію наступного вигляду:

$$T_{КВП} > T_{П} > T_{ВК} > T_K > T_{ДЗ} > T_{КЗ}.$$

Також представлене співвідношення можна розширити за рахунок ще одного показника структури капіталу підприємства, а саме — обсягу власного оборотного капіталу підприємства (ВОК). Якщо розглядати структуру капіталу взагалі, то оборотний капітал повинен зростати більш швидкими темпами у порівнянні з загальним обсягом капіталу та слідувати за загальним обсягом власного капіталу підприємства:

$$T_{КВП} > T_{П} > T_{ВК} > T_{ВОК} > T_K > T_{ДЗ} > T_{КЗ}.$$

Така тенденція буде свідчити про оптимальне управління капіталом підприємства, тобто про досягнення оптимальної структури зміни складових капіталу підприємства.

За умови ефективного впливу на складові капіталу підприємства результатом стане зростання цінності бізнесу, а також підвищення рентабельності власного капіталу підприємства.

Оцінюючи вищенаведений аналіз напрямів формування стратегії максимізації вартості на підприємства, слід відзначити, що необхідно прагнути до оптимізації управління всіма розглянутими напрямками, тільки за цієї умови стане можливою успішна реалізація даної стратегії.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ В ЦЬОМУ НАПРЯМКУ

Аналіз показників, які характеризують рівень економічного розвитку підприємства, показав, що можливо є побудова взаємопов'язаних та взаємоузгоджених співвідношень між проаналізованими показниками. І такі співвідношення дають можливість сформувати еталонну систему, яка передбачає ранжування показників за темпами їхнього росту. Така система показників служить еталоном та відображає рівень економічного розвитку підприємства, який є для нього ідеальним і саме до таких співвідношень між показниками слід прагнути підприємству у своєму розвитку.

Подальші дослідження у даному напрямі доцільно присвятити практичному застосуванню запропонованої у статті системи показників для оцінки економічного розвитку підприємства з можливістю здійснення оптимального планування на її основі.

Література:

1. Костирко Л.А. Стратегия финансово-экономической деятельности хозяйствующего субъекта: методология и организация: монография / Л.А. Костирко. — Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2002. — 560 с.
 2. Донець Л.І. Управління формуванням прибутку підприємства в умовах ринкових форм господарювання: монографія / Л.І. Донець, С.М. Баранцева. — Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. — 255 с.
 3. Бринк І.Ю. Бизнес-план предприятия. Теория и практика / И.Ю. Бринк, Н.А. Савельева. — Ростов н/Д: Феникс, 2002. — 384 с.
 4. Галгаш Р.А. Удосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Р.А. Галгаш; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. — Луганськ, 2005. — 18 с.
 5. Фелпс Боб. Умные показатели: Система измерений эффективности как важный элемент менеджмента; пер.с англ. / Фелпс Боб. — Днепропетровск: Баланс Бизнес Бук, 2004 — 312 с.
 6. Авдющенко А.С. Розробка системи показників управління результативністю підприємства з метою оптимального планування його діяльності.
 7. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Затверджено наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лютого 1998 року № 22. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
- Стаття надійшла до редакції 22.06.2011 р.*